

"לבניינה של תורה"

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי ראש הישיבה - הרב ברוך ויזר

"חיי שעה זו תפילה"

אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת. וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפלה, תורתן היאך משתמרת ומלאכתן (=פרנסתן) היאך נעשית? אלא מתוך שחסידים הם תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת".

בתלמוד ירושלמי³ עניין זה מאופיין במדרגה עוד יותר עליונה:

"אמר רבי יצחק בי רבי אלעזר, על ידי שהיו חסידים היתה ברכה ניתנת בתורתן וברכה נתנת במלאכתן".

מגמרות אלו רואים שאף אצל חסידים עליונים התפילה היא החלק הגדול של היום והיא שולחת את ברכתה לשאר החלקים.⁴

הזכרנו בפעם הקודמת את דברי המסילת ישרים⁵ המסרטט קווים לתיאור תפילה מתוקנת של אדם לפני קונו, וביארנו שעיקר התפילה היא בעצם הרגשת קרבת ה', היכולת האנושית להתקרב ולהתחבר לבורא עולם. האדם, "במעט התבוננות ושימת לב, יוכל לקבוע בלבו אמיתת הדבר, איך הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך, ולפניו הוא מתחנן ומאתו הוא מבקש, והוא יתברך שמו מאזין לו מקשיב לדבריו, כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב שומע אליו". שיח זה הוא הנקרא תפילה.

עוסקים אנו בעניין התפילה וביחס שבין תורה לתפילה.

הגמרא במסכת שבת¹ אומרת שרבי ראה את רב המנונא "דקא מאריך בצלותיה", מאריך בתפילה. "אמר, מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה"?! מפרש רש"י, מניחים חיי עולם זו התורה ועוסקים בחיי שעה זו תפילה, שצורך חיי שעה היא לרפואה לשלום, למזונות... "ורב המנונא סבר, זמן תפילה לחוד זמן תורה לחוד".

ערך תפילה מול ערך תורה:

יש להתבונן בגמרא זו, שממנה נראה שערכה של תפילה פחות מערכה של תורה, שתפילה היא כחיי שעה אל מול חיי עולם של תורה. וצריך להבין זאת, שהרי בסדר היום של אדם מישראל יש לפחות שלוש תפילות שהוא מתפלל. אדם מקדיש לתפילה בין שעה וחצי לשעתיים בכל יום, שזהו פרק זמן הגון מהיום. אצל לומדי תורה זה ממעט את זמן לימוד התורה שהיא החיי עולם. אצל ה'בעלי בתים' התפילה נוטלת את החלק הגדול שאדם מקצה לחלקים הרוחניים, ואצל רובם הזמן המוקדש לתפילה גדול יותר מהזמן המוקדש ללמוד תורה.

יתירה מזו, איתא במסכת ברכות²:

"תנו רבנן, חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה

³ מסכת ברכות פרק ה', דף ח', טור ד', הלכה א'.

⁴ כחלק מעבודת החסידות הגדולה.

⁵ פרק י"ט - בביאור חלקי החסידות.

¹ דף י" ע"א.

² בבלי דף ל"ב ע"ב.

שיחה עם ה':

"...והבחירה בידך, אם תרצה לחזק את המגע הזה ולעבותו עשה, ואם תרצה להחלישו ולדקקו לאט לאט עד שתפסקהו עשה..."

"הבחירה בידך", אתה הלומד, השומע ומאזין, "הבחירה בידך אם תרצה לחזק את המגע הזה", שהרמב"ם דיבר עליו קודם, בינינו ובינו יתברך. "ולעבותו עשה" אתה יכול לעשות שיהיה עם הקב"ה מגע עבה יותר. "ואם תרצה להחלישו לאט לאט עד שתפסיקהו עשה". פירוש הדבר, הקב"ה נותן בידינו את היכולת לעבות את הקשר, לאמץ את הקשר, או חלילה להחלישו ולהתרחק ממנו יתברך.

"ודע, כי אף אם היית החכם בבני אדם באמתת המדע הא-להי, הרי בשעה שאתה מרוקן את מחשבתך מ-ה' ... הנך מפסיק אותו המגע אשר בינך ובין ה', ואינך עמו אז, וכן אין הוא עמך, כי אותו היחס אשר בינך ובינו כבר נפסק בפעל באותה השעה, ולפיכך היו החסידים מקפידים על הזמנים שהם מעסיקים אותם שלא בו, והזהירו על כך ואמרו אל תפנו אל מדעתכם⁶..."

"ודע כי אף אם היית החכם בבני אדם ... בשעה שאתה מרוקן מחשבתך מ-ה'" אתה מתנתק, המחשבה מתנתקת מרבש"ע. "הנך מפסיק אותו המגע אשר בינך ובין ה' ואינך עמו אז", התנתק הקו. כמובא במסילת ישרים, שכשאדם מתפלל אל ה' הוא "עומד ממש לפני הבורא יתברך שמו ונושא ונותן עמו, אף על פי שאין עינו של אדם רואהו". אם "אינך עמו אז" סגרת את הטלפון. ניתקת את הקו. לא עיבית את הקשר אלא החלשת אותו. "וכן אין הוא עמך כי אותו היחס אשר בינך ובינו כבר נפסק בפועל באותה שעה". כפי שהכריז משה למרגלות הר סיני, "פְּנִיִם בְּפָנִים דְּבָר ה' עִמָּכֶם בְּהָר מְתוֹךְ הָאֵשׁ". מפחיד לומר זאת אך כך

הדרגה הרוחנית האנושית הגבוהה ביותר ששייך להגיע אליה היא הנבואה. בפרשת השבוע שעבר, פרשת 'בהעלותך', שמענו את תוכחת הקב"ה למרים ואהרן, שנבואת משה רבנו, פסגת היכולת האנושית, היא "פֶּה אֶל-פֶּה אֲדַבֵּר-בְּזוֹי".⁶ גם עם ישראל זכה בהר סיני לגילוי עליון מאת הבורא יתברך. ומעיד על כך משה רבנו, אדון הנביאים, בספר דברים⁷:

"פְּנִיִם | בְּפָנִים דְּבָר ה' עִמָּכֶם בְּהָר מְתוֹךְ הָאֵשׁ".

יש לדברים ולמושגים מימד של עומק פנימי גדול, אבל גם בהבנה פשוטה אפשר לטעום כאן משהו גדול. במעמד הר סיני מתאפשר לעם ישראל להגיע לקשר עם הבורא כדוגמת הקשר של משה רבנו שהעידה עליו התורה בפרשת השבוע. גילוי נבואי עליון של פנים בפנים דבר ה' עמכם מתוך האש. גם בתפילה יש לנו את היכולת הזאת, בבואה דבבואה דבבואה של משה רבנו, בבואה דבבואה של ישראל הנצבים לרגלי הר סיני. יכולת אנושית של קשר שהוא מעין פנים בפנים עם רבש"ע. אלו ממש דברי בעל המסילת ישרים שהזכרנו קודם, אדם צריך לשים לב ולהתבונן "איך הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך ... והוא יתברך שמו מאזין לו".

קשר הבורא עם האדם:

הרמב"ם בספרו 'מורה נבוכים'⁸ כותב על הקשר של האדם עם הקב"ה, ומעמיד אותנו מול נקודה נוספת בקשר של הקב"ה כלפינו:

⁶ ספר במדבר פרק י"ב, פס' ח': "פֶּה אֶל-פֶּה אֲדַבֵּר-בְּזוֹ וּמְרִאֵהוּ וְלֹא בְחִזֵּית וְתִמְנַת ה' יִבֵּט וּמְדוּלֵה לֹא יִרְאֶתֶם דְּבָר בְּעַבְדֵי בְּמִטְחָה".
⁷ פרק ה' פס' ד'.

⁸ חלק ג' פרק נ"א, בהערה. פרק זה הוא פרק נפלא ויסודי בעבודת ה' שכדאי ללמוד אותו בפני עצמו.

⁹ מסכת שבת דף קמ"ט ע"א.

אנחנו עם רבש"ע, כפנים בפנים. "כַּמַּיִם הַפְּנִיִּים לְפָנִים כִּן לֵב הָאָדָם לְאָדָם"¹⁰. "ולפיכך היו החסידים¹¹ מקפידים על הזמנים שהם מעסיקים אותם שלא בו". כלומר, כשהחסידים מתעסקים בעניינים גשמיים, הם מקפידים על הזמנים שבהם הם כביכול מתנתקים מרבש"ע, "והזהירו על כך ואמרו אֶל תִּפְנוּ אֶל מַדְעַתְכֶם". יש זמנים שאדם לא נמצא בקשר ישיר עם רבש"ע, הוא עוסק בענייני העולם, אומרים לו חסידים הראשונים 'היזהרו, אל תפנו אל מדעתכם!'

הקשר שלנו עם הקב"ה הוא הקשר שבינינו לבינו ומתוך כך גם בינו לבינו. כמה הקב"ה מאיר על אדם? כמה הוא משגיח על אדם? כמה הוא נותן לו הרגשה שיש רבש"ע? או חלילה שהוא לבד בעולם? תכלית החיים היא הדיבוק בו יתברך ולהשיג מעלה זו, זוהי עבודה של שנים, של כל החיים. לכן ממשיך הרמב"ם ומורה על דרך העבודה המעשית על מנת להגיע לדבר זה:

צריך לעבוד שנים כדי להצליח לקרוא קריאת שמע כראוי. אדם קטן יתיימש, הוא סבור שאין הוא יכול. אנו משתדלים להיות אנשי מעלה. בחור בעל מעלה ילמד מדברים אלו ויצא משיחה זו בהבנה שיש לו עבודה גדולה להרגיל עצמו לכוון בפסוק ראשון של קריאת שמע ובברכת אבות ולהמשיך בעבודה. לשם כך קיבלנו חיים. ביכולתנו להגיע לקשר עם הבורא והוא יתקשר עמנו. הרמב"ם מלמדנו שזו דרך ארוכה, אין זה דבר צדדי בחיים אלא עצם החיים.

... וראשית מה שאתה צריך להרגיל את עצמך בו, הוא שתפנה מחשבתך מכל דבר בזמן שאתה קורא קריאת שמע ומתפלל, ואל תסתפק בכוונה בקריאת שמע בפסוק ראשון ובתפילה בברכה ראשונה..."

חיי שעה המביאים לחיי עולם:

נחזור אל הגמרא במסכת שבת בה פתחנו. רש"י שם אמר שתפילה זה חיי שעה, דהיינו תפילה לשם רפואה, שלום ומזונות. כוונת רש"י שאלו הם כלים שיביאו את האדם להגיע לתכלית של חיי עולם. הם יעוררו את הקשר מן הצד האנושי שבנו ע"י הצרכים הרגילים האנושיים שלנו. וע"י הרגש דברים אלו נגיע לאותה מדרגת התכלית, שהיא עצם החיים.

כשאתה קורא ק"ש, כשאתה עומד בתפילה, אתה באמת מתפלל. "ואל תסתפק בכוונה בקריאת שמע בפסוק ראשון ובתפילה בברכה ראשונה". השאיפה שלך צריכה להיות שכל משך התפילה תרגיש כעומד לפני מלך. מעיקר הדין אם אדם לא כיון בפסוק ראשון של קריאת שמע, "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד", ובברכת אבות, הברכה הראשונה בתפילת שמונה עשרה, זה מעכב וצריך לחזור. "וכאשר יצלח בידך הדבר ויתחזק במשך

הרב בספרו עין אי"ה מבאר את הדברים¹²:

"התורה נתן לאדם מדעים חדשים בכל עת הנובעים ממקור האמת שהיא חיי עולם..."

כשאתה קורא ק"ש, כשאתה עומד בתפילה, אתה באמת מתפלל. "ואל תסתפק בכוונה בקריאת שמע בפסוק ראשון ובתפילה בברכה ראשונה". השאיפה שלך צריכה להיות שכל משך התפילה תרגיש כעומד לפני מלך. מעיקר הדין אם אדם לא כיון בפסוק ראשון של קריאת שמע, "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד", ובברכת אבות, הברכה הראשונה בתפילת שמונה עשרה, זה מעכב וצריך לחזור. "וכאשר יצלח בידך הדבר ויתחזק במשך

¹⁰ ספר משלי כ"ד, י"ט.

¹¹ זה ודאי שייך למדרגת החסידים שהוזכרו בגמרא בברכות דלעיל.

¹² מס' שבת כרך א', פרק ראשון סימן ו'.

בהיותו מרגיש בעצמו בזמן מן הזמנים שהוא נוטה לחפץ הגעגועים ההרגשיים להרחבת התפילה ושפיכת נפשו לפני ד' ע"פ מדת ההרגש", בזמנים שאדם מרגיש צימאון "הוא אות שלפי מצב נפשו, אותה התכונה נחוצה לו אז יותר מהשלמה אחרת". שהרי האדם יודע מה הוא צריך באמת. המבינים ברפואת הגוף והנפש אומרים שאם ילד רוצה יותר מלח במאכל שהוא אוכל, זהו סימן שחסר לגוף שלו מלחים.

"הוא אות שלפי מצב נפשו, אותה התכונה נחוצה לו אז יותר מהשלמה אחרת, אע"פ שהיא רמה ממנה במעלה. זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד".

אמרנו בתחילה שמתפללים באריכות שחרית מנחה וערבית.

"הזמנים הקבועים נקבעו ע"פ מדת הכלל שראוי להיות נוטה בהם לתפילה".

לכן נקבע זמן גדול לתפילה, שזוהי מדת הכלל.

סיכום הדברים:

השלמת האדם היא ע"י תורה ותפילה. הגמרא בברכות¹⁴ אומרת, שתורה ותפילה צריכים חיזוק תמיד. יש מי שיחיה את חייו ויתן לדברים לעבור לידו, ויש מי שישמע וישית לבו לכך. כמו שאמר בעל המסילת ישרים וכמו שאמר הרמב"ם במורה נבוכים, שזו תכלית החיים, ויקבע בנפשו שיש כאן עבודת חיים. ובזה זוכה הוא למעלה גדולה שלשמה נברא האדם. כדברי המסילת ישרים¹⁵: "שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה'".

¹⁴ מסכת ברכות דף ל"ב ע"ב. "תנו רבנן, ארבעה צריכין חזוק. ואלו הן: תורה ומעשים טובים תפילה ודרך ארץ".
¹⁵ פרק א' -בביאור כלל חובת האדם בעולמו.

התורה היא חיבור לידיעות חדשות, לידיעות עליונות, ממקור חיי עולם, אך לא באה להוסיף ידיעות.

"אמנם התפילה אינה בנויה על יסוד הודעת ידיעות חדשות ... כי אם תעסוק בחלק מהידיעות הידועות מכבר להשתמש בהן על פי כח ההרגש רק כדי להעמיק את הרושם של הידיעות המוסריות על כחות הנפש".

התפילה אמורה לפעול בנו על כוחות הנפש, זו היא מטרתה של התפילה, לעורר בנו את הכוחות השכליים, היא באה לעזור לחיי העולם ע"י חיי שעה משום 'שכבדות כלי הגוף מכבידים על תעופת השכל'.

הקב"ה יצר מערכת שתעורר את חיי העולם ע"י חיי שעה שהם הרגשים טבעיים של האדם.

רבא אומר לרב המנונא, אתה מאריך בתפילה? מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה? הלא התורה בוודאי יותר עליונה מן התפילה?! עונה לו רב המנונא "ורב המנונא סבר, זמן תפילה לחוד זמן תורה לחוד". פירוש הדבר נפלא מאד מאד. הרב זצ"ל מבאר, שבאופן כללי יש לאדם נטיה נפשית אמיתית להנחות אותו בדרך מישרים. וזה מה שאמרו חז"ל שאדם ילמד במקום שלבו חפץ¹³. נטית הלב מוליכה את האדם, החוש של האדם מובילו למקום אליו הוא שייך.

"כן הוא גם כן בעניין התורה והתפילה ... הנטיה הפנימית תנחה את הישר שבאדם בדרך ישרה, לזאת בהיותו לפי מצב נפשו נוטה לחמדת עסק התורה הוא זמן תורה, והוא העיקרי שבהשלמת האדם הפרטי והכלל כולו".

התורה היא בוודאי העיקר, היא ההשלמה של הבריאה, של האנושות ושל הפרט. "אמנם

¹³ מסכת ע"ז דף י"ט, ע"א.